

Doc. dr. sc. Jasmina Osmanković

**REGIONALIZACIJA I REGIONALNI RAZVOJ
BOSNE I HERCEGOVINE U POSLIJERATNOM RAZDOBLJU
-PRILOG-**

**REGIONALIZATION AND REGIONAL DEVELOPMENT OF
BOSNIA AND HERZEGOWINA IN THE POST-WAR PERIOD**

SAŽETAK: Regionalizacija je jedan od temeljnih pojmova regionalnog razvoja. Njezina znanstvena i praktična vrijednost ne dovodi se u pitanje. Ono što je često sporno i nedovoljno jasno, to su načela i kriteriji regionalizacije koji nisu jednom dati, nepromjenjivi i opće prihvaćeni. Problemi regionalizacije upravo zbog toga nisu ni praktično ni teoretski jednostavni. Bosna i Hercegovina u ovome nije specifikum, i ako neke njezine specifičnosti (povijesne, političke, geoprometne, etničke itd.) ovom problemu daju posebnu težinu. Načela i kriteriji regionalizacije senzitivni su na društveno-ekonomski sustav, prostor i vrijeme.

KLJUČNE RIJEČI: regionalne razvojne agencije, funkcije RRA, ekonomski održivi razvoj teritorije.

ABSTRACT: Regionalization is one of the fundamental notions of regional development. Its scientific and practical value is not questionable. What is often vague and not clear enough are: principles and criteria of regionalization, which are not definite, unchangeable and generally accepted. That is the reason why problems of regionalization are not practically or theoretically simple. Bosnia and Herzegovina is not the only country with this problem, although some of its characteristics (historical, political, transport infrastructure, ethnic etc.) give this problem special significance. Principles and criteria of regionalization are sensitive to social-economic system, territory and time.

KEY WORDS: Regional development agencies, functions of RRA, economically sustainable development of the territory

---

UVOD

Određivanje regije i načela regionalizacije u ekonomskoj teoriji i ekonomskoj politici pitanje je od strateškog značenja. U bosanskohercegovačkom slučaju regionalizaciju je nužno promatrati i u kontekstu pridruživanja Europskoj uniji.

Kakav je naš bosanskohercegovački odnos prema ovim pitanjima? Poznajemo li, prihvaćamo i implementiramo iskustvo drugih država, iskustvo Europske unije i vlastito iskustvo? Kakav je naš stav u vezi s prijedlogom UNESCO-a da se na put globalnoga održivog razvoja kreće uobličavanjem regionalnih jedinica (SDRU) kao posebnih područja na kojima će se ekonomske aktivnosti razvijati i usklađivati sa prihvatnim kapacitetom eko sustava?

Što to baštinito iz bosanskohercegovačkoga iskustva, posebno iz znanstveno, stručno, empirijski utemeljenih ekonomskih regionalizacija (npr. 1963./64., 1969., 1992., 1996.), zatim političkih, vojnih i administrativnih regionalizacija?

Posebnu pažnju zaslužuje "aktualna regionalizacija" nastala kao izraz želja, volje, interesa, opredjeljenja, potreba općina kao temeljnih lokalnih ekonomskih zajednica. Osim lokalnih zajednica, u svim fazama ovakvoga profiliranja regija odnosno regionalnih razvojnih agencija aktivno su sudjelovali predstavnici međunarodne zajednice (OHR Ured visokog predstavnika, Europske unije, CARE QIF International, brojne ambasade, lokalne vlasti i drugi.).

Predmet znanstvenoga razmatranja trebala bi biti i vizija regionalizacije Bosne i Hercegovine koju je pripremila Europska komisija.

Pažljiva analiza "aktualne regionalizacije" traži odgovor na pitanje imaju li ove regije sposobnost osiguranja održivog razvoja, optimalnog širenja ekonomskog razvoja, minimiziranja potencijalnih internih konflikata u skladu s funkcionalno-gravitacijskim načelima, kompetitivnim prednostima, načelima održivoga razvoja, pravilima i instrukcijama Europske unije kao i na pitanje kakav je odnos regija koje nastaju kao izraz interesa lokalnih zajednica za regionalnim povezivanjem i regija koje su izraz vizija Europske komisije.

S obzirom na cilj i vrijeme koje nam stoji na raspolaganju ovdje ćemo samo naznačiti nekoliko momenata. Prvo ćemo akcentirati neke elemente bosanskohercegovačkoga iskustva: rezultate znanstveno, stručno i empirijski utemeljenih regionalizacija, zatim vojno-političkih regionalizacija i administrativnih regionalizacija. Potom ćemo naznačiti u osnovnom aktualne regionalizacije: administrativno-političku regionalizaciju, regionalizaciju koja nastaje kao izraz povezivanja lokalnih zajednica (općina/opština) i regionalizaciju koju predlaže Europska komisija. Posebno ćemo se osvrnuti na regionalne razvojne agencije kao središnju temu priloga.

1. BOSANSKOHERCEGOVAČKO ISKUSTVO

Regionalizacije Bosne i Hercegovine mogu se svrstati u tri osnovne skupine: znanstveno utemeljene regionalizacije predstavljene u radovima bosanskohercegovačkih autora, vojno-političke regionalizacije pripremljene od međunarodnih eksperata i administrativne regionalizacije kao svojevrsan izraz ekonomske i regionalne politike.

Ovdje se naznačuju znanstveno, stručno i empirijski utemeljene regionalizacije bosanskohercegovačkih autora u razdoblju 1945.-1996. godine.

H. Hadžimerović 1963./64. godine ekonomsku regionalizaciju uzima kao dinamičan proces, tj. kao proces regionalnog privrednog razvoja, kao osnovicu i motiv migracijskih kretanja stanovništva.

Podjela na zone razvoja izvršena je na osnovu regionalnog razmjesta faktora privrednog razvoja i njihova značenja za efikasnost ulaganja. U područjima prioritetne zone (pojas doline rijeke Neretve, gornji i srednji tok rijeke Bosne i pojas Posavine s dolinom rijeke Une) nalaze se glavne komunikacije sjever-jug, najveći dio već izgrađenih industrijskih kapaciteta, koncentracija stanovništva, u blizini su i lako dostupni sirovinski i energetski potencijali. U prioritetnoj zoni postoje svi elementi za racionalan i ekonomski uspješan razvoj.

Podjela na ekonomsko-geografske pojaseve drugi je predstavljani vid regionalizacije. Ona se temelji na prirodnim karakteristikama kao osnovi njihova prirodnog razvoja. Identificirana su tri pojasa: Posavina s dolinom rijeke Une, planinsko-šumski pojas i kraški pojas.

Konačni rezultat istraživanja "Regionalizacija i centri društveno-ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini"¹ je prijedlog podjele Bosne i Hercegovine na četiri makroregije i šesnaest regija:

- 1) makroregija Bosanska krajina s pet regija: Banjaluka, Prijedor, Bihać, Jajce i Drvar
- 2) makroregija sjeveroistočna Bosna sa četiri regije: Tuzla, Brčko, Doboj i Zvornik
- 3) makroregija Sarajevsko-zenička s tri regije: Sarajevo, Zenica i Goražde
- 4) makroregija Hercegovina sa četiri regije: Mostar, Trebinje, Konjic i Livno.

Ekonomski institut 1992.godine, u specifičnoj ekonomskoj i političkoj atmosferi, predlaže model regionalizacije u kome su regije geografsko-tehnološke, infrastrukturne, privredne i društveno-političke cjeline, ali istodobno i dio jedinstvenog, ekonomskog i socijalno integriranog bosanskohercegovačkog prostora. Naglasak je na djelotvornosti i efikasnosti regionalizacije, ali i na tome da se "ne remeti zajednički život naroda i narodnosti u Bosni i Hercegovini i da se ne ometa društveno-ekonomski razvoj već da se i jedno i drugo podstiče i ubrzava"²

Model četiriju regija izveden je kao funkcija geografskog prostora, broja i sastava stanovništva, te društveno-ekonomske razvijenosti. Regionalizacija je realizirana u sljedećem postupku: Prvo je utvrđen teoretski model na bazi istraživanja gravitacijskih utjecaja za sva četiri centra³. Na toj osnovi utvrđene granice su korigirane rezultatima ankete o stvarnoj gravitacijskoj usmjerenosti pojedinih područja. Anketirani su gravitacijski centri, ali i gravitirajuća područja. Posebno su tretirana tzv. granična područja. Za sedamnaest općina koje se nalaze na granici regija i čiji položaj po toj osnovi nije jasan, opredjeljenje za jedan ili drugi centar izvršeno je posebnim postupkom. Analizirano je jedanaest obilježja od kojih svaki za sebe izražava određenu povezanost općinskog područja s odgovarajućim centrom.

¹ Bošnjović, I. (1969.): Regionalizacija i centri društveno-ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Ekonomski institut.

² Bošnjović, I. (1992.): Regionalizacija u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, 5.

³ Gravitacijsko polje jednoga u odnosu na drugi centar utvrđeno je primjenom Reylly_Converse formule koja predstavlja odnos udaljenosti dvaju centara izraženoj u km te zbir udaljenosti i drugog korijena količnika stanovništva centra A i centra B.

Druga korekcija modela izvršena je na temelju ocjene prostorno-geografskih uvjeta povezanosti općina.

Predloženom regionalizacijom određene su prostorno i demografski dovoljno velike regije sa takvom strukturom koja omogućuje njihovo funkcioniranje. Težilo se da one budu uravnotežene u svojim ekonomskim, društvenim i ostalim sposobnostima.

Bosna i Hercegovina je podijeljena na četiri regije: Banjalučko-bihačku (Bosanska krajina), Sarajevsko-zeničku (centralna Bosna), Tuzlansko-dobojsku (sjeveroistočna Bosna) i Mostarsko-trebinjsku (Hercegovina).⁴

Značenje i smisao ovoga modela je u njegovoj zasnovanosti i djelotvornosti u otvaranju mogućnosti za rješavanje osnovnih problema razvoja, zatim u ekonomskim, političkim, etničkim i administrativnim motivima koji su respektirani.

Do implementacije rezultata istraživanja nije došlo zbog hitne promjene političkog ambijenta i ratnih sukoba. Ali njegove vrijednosti nisu umanjene. On je i dalje zanimljiv za aplikaciju, posebno u uvjetima punog djelovanja tržišta.

Posebne vrijednosti predloženoga modela regionalizacije su u tome što se ona može aplicirati: u decentraliziranom sustavu, u uvjetima globalne integracije svjetske privrede i reafirmacije nacionalne ekonomske politike. Veoma je zanimljivo dovodenje u vezu s problemom privlačenja stranog kapitala. Ističe se kako se s “veoma visokim stupnjem sigurnosti može tvrditi da ignoriranje zahtjeva suvremene globalne svjetske privrede na koncept makroekonomske politike države ima tragične i dalekosežne posljedice”⁵

U prilogu “Regionalni razvoj” iz 1996. godine provjerava se: prvo, je li moguća obnova funkcionalno-gravitacijske regionalizacije na četiri regije po načelima funkcionalno-gravitacijske regionalizacije i drugo, ako je moguća, pod kojim uvjetima. Utvrđeno je da su se u razdoblju do 1991. godine oko centara Sarajevo, Zenica, Banjaluka, Tuzla i Mostar, po osnovi uspostavljanja ekonomskih i socijalnih veza i interakcija, koja je uspostavljena na relaciji centar-okruženje, formirale regije. S obzirom na svoje specifične povijesne uvjete, prirodno-geografske značajke i infrastrukturne osobine, profilirali su i svoju ekonomsku strukturu.

Ovakva regionalizacija nije rezultat političkih odluka nego je nastala na temelju prirodno-geografske povezanosti područja i stvorene specifične privredne strukture. Ona je bila predmetom istraživanja u više projekata u razdoblju 1969.-1996. godine. Istraživanja su potvrdila funkcionalno gravitacijsku regionalizaciju na četiri regije.

Prema ovim istraživanjima “optimalnu regiju” bi karakterizirali sljedeći parametri:

S obzirom na veličinu teritorija Bosne i Hercegovine, gustoću naseljenosti, komunikativnost prostora, stupanj privrednog razvoja i razmještaj većih centara ocijenjeno je da se optimalna prostorna veličina jedne makroregije kreće u rasponu od 10 do 15 tisuća km². Uz takvu veličinu jedne makroregije prosječna maksimalna udaljenost rubnih dijelova jedne makroregije od njenog centra bi se kretala od 56 do 69 km. Težilo se da maksimalni razmak rubnih područja od osnovnog centra bude do 100 km, a tek u okolnostima kada nisu moguće alternativne podjele, da taj razmak bude i nešto više od 100 km.

---

⁴ Isto, 103.

⁵ Isto, 76.

Optimalna demografska veličina prosječne makroregije u BiH kreće se između sedam stotina tisuća i milijun stanovnika.⁶ Od navedenoga broja stanovnika, realna makroregija može u izvjesnoj mjeri odstupati naviše ili naniže u zavisnosti od postojećih okolnosti koje se prilikom konkretnog razgraničavanja moraju uvažiti iz nekih opravdanih razloga.

Prema urbano-gravitacijskom kriteriju, regija može vršiti svoju funkciju ukoliko ima jedan centar s vrlo značajnim funkcijama, dva sa značajnim, dva do tri sa srednje značajnim, četiri do šest s malo značajnim i dvanaest do šesnaest s beznačajnim funkcijama.

Kod određivanja optimalne regije potrebno je imati u vidu i određene povijesno-tradiciionalne kriterije. Prema ovim kriterijima, prosječna regija za svoje središte treba imati jedan od ova četiri grada: Sarajevo, Banjaluku, Tuzlu i Mostar te eventualno Zenicu.

Makroregija odnosno regija utvrđena je kao prostorna i ekonomska cjelina, heterogeno prirodno i privredno područje i područje s jasno izdiferenciranim dominantnim centrom koji ima razvijene proizvodne i centralne funkcije.

Makroregija se definira kao funkcionalno-gravitacijsko područje u okviru koga se javlja određena struktura manjih teritorijalnih jedinica s odgovarajućom međuzavisnošću društveno-ekonomskih interesa i potreba. Teritorijalna cjelovitost se temelji na funkcijama koje pokrivaju potrebe jednoga šireg područja odnosno na resursima regije koji podržavaju razvoj centra. Istovjetnost interesa prepoznaje se u sklonosti da se dio aktivnosti za potrebe šireg područja (regije) koncentrira u jednom centru i pogodnosti centra da razvija aktivnosti koje su po rangu višeg značenja u cilju zadovoljavanja određenih društvenih potreba, što ima posebno značenje u profiliranju makroregija.⁷

U razdoblju 1992.-1996. godine Bosna i Hercegovina je predmet regionalizacija koje preferiraju vojne i političke kriterije.

U ožujku 1993.godine po Vence-Owenovom planu predložena je podjela na deset provincija, po tri za svaki narod, a poseban status za Sarajevo. Prema ovom prijedlogu provincije imaju nacionalni predznak.⁸

U kolovozu iste godine (1993.) po planu Owen-Stoltenberga predviđena je podjela na konstitutivne republike: Bošnjaka, Hrvata i Srba s upravom Europske unije nad Mostarom i posebnim statusom za Sarajevo.

Po Washingtonskom sporazumu od svibnja 1994.godine predviđena je podjela Bosne i Hercegovine na Federaciju BiH, teritorijalnu jedinicu s većinskim srpskim narodom i Sarajevo kao distrikt. Mapa je rezultat poštovanja etničkog načela.

Ova podjela je, uz određene korekcije granica, zadržana i u planu Kontakt-grupe od srpnja 1994. godine. Prema ovom planu, Bosna i Hercegovina se dijelu na Federaciju BiH, Republiku Srpsku i Sarajevo-distrikt. U odnosu na prethodni prijedlog, stupanj objedinjenosti nacionalnih korpusa je veći. Etničko načelo je ovdje dosljedno poštovano uz određena odstupanja.

I na kraju, prema Daytonskom mirovnom sporazumu, predviđena je podjela na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku uz Brčko kao teritorij arbitraže. Vodeći kriterij podjele bilo je tadašnje faktično stanje (vojno stanje – crte prekida va-

⁶ Bošnjović, I. (1992.): Regionalizacija Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 91-98.

⁷ Istraživanja o regionalizaciji Bosne i Hercegovine realizirana 1969., 1992. i 1996.godine

⁸ Begić, K. (1997.): Bosna i Hercegovina od Venceove misije do Daytonskog sporazuma. Sarajevo, 116-117.

tre). Zbog ovakvoga pristupa umanjena je geografska i komunikacijska kompaktnost teritorija.

Prema tome, predstavnici međunarodne zajednice pripremili su nekoliko prijedloga podjele teritorija Bosne i Hercegovine u funkciji zaustavljanja rata i rješavanja sukoba. Pri tome je preferiran nacionalni, politički i vojni kriterij.

Regionalizacija je bila rješenje koje se tražilo i koje je omogućavalo političko razrješenje sukoba. Za sve ove regionalizacije karakteristično je ekskluzivno preferiranje nacionalnog i političkog kriterija. Drugi, ekonomski, geografski, infrastrukturni, prostorni, urbani i povijesni aspekti nisu uvažavani.

Od 1945. do 1996. godine u vezi s administrativnom regionalizacijom Bosne i Hercegovine možemo uočiti nekoliko specifičnih razdoblja.

Razdoblje od 1945. do 1952. godine: regionalizacija na okruge (7), kotareve (65), gradove(14+4) i mjesne narodne odbore (871).

Razdoblje od 1952. do 1965. godine: regionalizacija na kotareve (66-6) i općine (418-106).

Razdoblje od 1965. do 1991. godine: regionalizacija na općine (106-112) i mjesne zajednice (1815-2165).

Tijekom 1991. godine, osim službene administrativne podjele na općine (112), pojavljuju se i druge podjela (npr. autonomne oblasti s nacionalnim predznakom).

Nakon 1995. godine administrativnu podjelu Bosne i Hercegovine karakterizira podjela na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Federacija Bosne i Hercegovine je podijeljena na deset kantona, a kantoni na općine, dok je Republika Srpska podijeljena samo na općine. U tijeku 1999. godine u Republici Srpskoj je vođena debata o uvođenju okruga ili nekog drugog vida regionalizacije.

Prema tome, za administrativnu regionalizaciju Bosne i Hercegovine karakteristične su stalne promjene koje su izraz složenosti problema i potrebe da se on riješi. To oslikava i okupiranost politike problemom regionalizacije, a indirektno i spoznaje da je regionalizacija više od fizičke podjele teritorija te da ona može biti sredstvo za rješavanje razvojnih, integrativnih, političkih, ekonomskih, etničkih, socijalnih i drugih problema.

2. AKTUALNA REGIONALIZACIJA

U aktualnoj regionalizaciji Bosne i Hercegovine mogu se uočiti tri momenta: administrativna regionalizacija, regionalizacija na područja novoformiranih regionalnih razvojnih agencija i regionalizacija prema viziji Europske komisije.

Administrativnu regionalizaciju karakterizira podjela Bosne i Hercegovine na Federaciju Bosne i Hercegovine, Republiku Srpsku i Distrikt Brčko. Federacija je podijeljena na deset kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski, Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski, Zapadno-hercegovački, Sarajevski, Hercegbosanski), a kantoni na općine. Republika Srpska je podijeljena samo na općine.

Prema raspoloživim podacima na području Bosne i Hercegovine živi oko 3,8 milijuna stanovnika (u Federaciji Bosne i Hercegovine oko 2,3 milijuna i u Republici Srpskoj 1,5 milijuna stanovnika). Dostignuta je razina razvijenosti mjerena ukupnim domaćim proizvo-

dom po stanovniku u USD od 1210 (u Federaciji BiH 2090 i u RS oko 860) ili mjerena stopom zaposlenosti od 16,2% (Federacija BiH 17,6% i RS 14,0%). Stopa nezaposlenosti je oko 41% (u Federaciji BiH oko 40%, a u RS oko 43%).

Od 2001. godine otvoren je proces formiranja agencija za regionalni razvoj kao izraz partnerstva nevladinog, javnog i privatnog sektora kako domaćeg tako i međunarodnog.

Formirane su regionalne razvojne agencije na području Distrikta Brčko (RABDA 2001. godine), Tuzlanskog kantona (2002. godine), Mostara (2002. godine), Gornjo-drinskog područja (REDRIN 2002. godine), Sarajevska ekonomska regija (SERDA 2003. godina), Banjaluka (BLERDA 2003. godina), Sjeverozapadna Bosna (2003. godina), Birač (2003. godina), Posavska regija (2003. godina).

Regionalna razvojna agencija za područje Tuzlanskog kantona, kao što joj i samo ime kaže, pokriva područje 13 općina kantona Tuzla.

Agencija za razvoj Distrikta Brčko pokriva područje Distrikta.

MEDA agencija za razvoj Mostara pokriva područje šest općina grada Mostara (Jug-istok, Jugozapad, Jug, Zapad, Sjever i Stari grad) plus centralnu zonu s tendencijom da pokrije područje Hercegovačko neretvanskog kantona odnosno cijelo područje Hercegovine.

REDRIN je formiran kao agencija osam općina (Foča, Ustikolina, Goražde, Višegrad, Srpsko Goražde, Višegrad, Rudo, Čajniče, Rogatica) gornjo drinskog područja.

Formirana je agencija za područje devetnaest općina (Prnjavor, Dubica, Kostajnica, Bosanski/Novigrad, Sanski Most, Ključ, B. Petrovac, Bihać, B. Grahovo, Glamoč, Drvar, Kladaša, Cazin, Bužim, B. Krupa, S. Sanski Most, Ribnik, Krupa na Uni) sjeverozapadne Bosne sa dva ureda u Bihaću i Prijedoru.

Formirana je regionalna razvojna agencija za područje devet općina (Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Vlasenica, Milići, Šekovići, Osmaci, Kalesija, Sapna) regije Birač.

Formirana je regionalna razvojna agencija za područje dvanaest općina (Orašje, Odžak, Modrič, Vukosavlje, S. Orašje, Gradačac, Derventa, B/S. Brod, Šamac, Šamac/Domaljevac, Doboj i Pelagićevo) posavske regije.

Formirana je regionalna razvojna agencija Sarajevo ekonomske regije za područje kantona Sarajevo, grada Srpsko Sarajevo i općina Visoko, Breza, Kiseljak i Kreševo.

Prema tome, gotovo devedeset općina je pokrenulo inicijativu za formiranje ili već formiralo regionalne razvojne agencije za određena područja.

Potporu radu regionalnih razvojnih agencija osigurali su Europska unija, Europska komisija, Svjetska banka, UNDP, OSCE, Ured visokog predstavnika (OHR), EBRD Europska banka za obnovu i razvoj, USAID, ambasade jednog broja zemalja, lokalne vlasti i drugi.

Regionalne razvojne agencije, motor za uspješnu implementaciju regionalno utemeljenih razvojnih strategija, kao takve, odgovorne su za vođenje cjelokupnog procesa. Tako je na participativnoj osnovi definirana strategija razvoja Tuzlanskog kantona, Distrikta Brčko i Mostara. U početnom stadiju lobiranja i educiranja partnera ili izrade socioekonomskih pregleda na izradi je rad strategije regionalnog razvoja za područja preostalih agencija.

Zanimljivo bi bilo komparirati ovaj prijedlog za "optimalnom regijom" koja je rezultat dosadašnjih znanstvenih, stručnih i empirijskih istraživanja.

3. REGIONALNE RAZVOJNE AGENCIJE

Prema iskustvu Europske unije osnovne karakteristike regionalnih razvojnih agencija su interakcija s okolinom, partnerstvo, odnos s postojećom strukturom, znanje i sposobnost identifikacije ciljeva i operativnih projekata, sposobnost koordinacije postojećih razvojnih struktura i autonomija vlastitih odluka.

Potreba za regionalnim razvojnim agencijama dolazi od poslovnih zajednica; lokalne, pokrajinske, regionalne i državne strukture vlasti; institucija razvoja i obrazovanja; javnih institucija (npr. za zapošljavanje, privatizaciju); poslovnog i tehnološkog centra; razvojnih inicijativa i savjetnika; financijskih institucija; nevladinih organizacija i donatora; sindikata.

Regionalne razvojne agencije možemo promatrati prema osnivaču:

- osnovane od centralne vlasti
- unutar regionalne ili lokalne vlasti
- osnovane od regionalne ili lokalne vlasti
- kombinacija ovih prvih triju osnivača
- nezavisne RRA osnovane na temelju javno-privatnog partnerstva.

Regionalne razvojne agencije po aktivnosti možemo definirati kao strateške, globalno-operativne, sektorske, agencije za potporu stranih investicija.

Po funkciji ili ulozi definiraju se kao sveobuhvatne i specijalizirane.

Sveobuhvatne se javljaju kao koordinator procesa planiranja u regiji; dizajner, izvođač ili monitor razvojnih programa i projekata; katalizator razvojnih fondova i donacija; akter ekonomske i socijalne reforme (zapošljavanje, potpora razvoju SME, promocija investicija), povezivanje u lokalne i međunarodne mreže regionalnih razvojnih agencija.

Specijalizirane (lokalne agencije) se angažiraju na projektima lokalnog značenja, savjetovanju, obrazovanju i povezivanju u regionalnu agenciju.

Kao partneri u regionalnim razvojnim agencijama javljaju se organi vlasti, privredne komore, udruženja, univerzitet, institucije za istraživanje i razvoj, tehnološki centri, institucije i organizacije, postojeće strukture servisa, sindikat, donatori, NGO, RRA u zemlji.

Odnos s postojećom strukturom karakterizira dogovor o zajedničkom radu (pitanje specijalizacije, pitanje povezivanja, komplementarnosti, zajedničkog nastupa, tenderiranja, promocije, marketinga, jasna podjela rada i odgovornosti, pitanje zajedničkog financiranja), reorganizacija (integracija funkcija, znanja i iskustava) te povremena suradnja.

Za RRA karakteristična je evolucija od servisa SME (financijski servis, tehnološki parkovi, servis investitorima) i implementacija specijaliziranih projekata (aktivnih mjera zapošljavanja, organizacija obrazovnih aktivnosti) do katalizatora ekonomskih i socijalnih reformi.

Uvjeti za osnivanje RRA: privrženost struktura vlasti i poslovne zajednice, populacija, privredni potencijal područja, usklađena regionalna razvojna strategija, usklađena sektorska struktura, osposobljen i privržen kadar, održivost (osigurana financijska sredstva i kontinuirana potreba korisnika RRA).

Uloga RRA: jačanje konkurentne sposobnosti regije, pronalaženje ravnoteže između razvojnih mjera i regionalnih potencijala, kreiranje uvjeta za razvoj i ekonomski rast, kreiranje instrumenata privrednog razvoja, mobilizacija aktera i kapaciteta regije, razvoj svijesti

i promjena mentaliteta, upravljanje procesom strateškog planiranja i programiranja, popunjavanje tržišnih niša za servis maloj privredi.

Bitni ciljevi: povezanost s lokalnim akterima, komplementarnost i sinergija ponude aktera i potrebe regije, partnerstvo.

Misija RRA: kontinuirano analiziranje i opservacija stanja u regiji, asistencija kreiranju politike razvoja, intervencija u uvjete razvoja, obrazovanje, povezivanje privrede s vanjskom okolinom (interregionalno, prekogranično, izvoz, turizam), promocija regije i razvoj konkurentne sposobnosti regije.

Aktivnosti RRA: priprema i implementacija regionalnih strateških programa, analiziranje i upravljanje bazama podataka, informiranje i savjetovanje poduzeća i start-up, treninzi i seminari, upravljanje poslovnim inkubatorima, industrijskim zonama, finansijski inženjering, transfer inovacija i tehnologija, traženje poslovnih partnera za SME i investitora, proces internacionalizacije poduzeća.

Organizacija RRA po pravnoj formi (neprofitne asocijacije – USA, Australija, Francuska, Nizozemska, itd., neprofitni fond ili firma – Njemačka, Rumunjska, Poljska itd., d.o.o., javni d.o.o. – Grčka, Italija, Irska, d.d. Portugal, javno-privatno partnerstvo, udruženje općina – Valonski dio Belgije, Grčka.

Legitimnost za organizaciju RRA: posebni zakoni Belgija – Flamanski dio, Francuska, akt decentralizirane strukture vlasti i na osnovi drugih okvirnih zakona.

Modeli financiranja: raznolikost po visini finansijskih sredstava i po izvoru; zavisnost financiranja od načina osnivanja; zavisnost od veličine područja koje RRA pokriva, zavisnost od količine i vrste servisa.

RRA i implementacija razvojne strategije u EU – tri uloge: uloga u formulaciji programa (stručno savjetovanje, sudjelovanje kao partner u procesu, koordinacija procesa), uloga u upravljanju programa (veoma limitirano – član monitoring skupine, savjetodavna uloga, rijetko delegirano upravljanje – sekretarijat, skupljanje projektnih ponuda, asistencija pri kreiranju projekata), uloga na projektnoj razini (identifikacija projekata, formulacija projektnih zadataka).

Položaj lokalnih agencija u ekonomskoj regiji zavisi od kvalitete odnosa s općinama koje pokrivaju, kvalitete odnosa s ostalim akterima razvoja u okruženju, unutarnjeg kapaciteta (znanja, iskustva, kreativnosti, inovativnosti, tehničke mogućnosti za izvršavanje primljenih zadataka), prepoznavanja od strane partnera i okoline temeljem postignutih rezultata.

Proračun i izvori:

Antwerpen 1,9 mio. E 55% regija, 26% država I 19% usluge

Trento 1 mio E 100% država

Ahannon (Irska) 27 mio E 5% država, 95% usluge

Stuttgart 0,6 mio E 40% regija, 10% usluge.

RRA trebale bi imati posebno značajnu funkciju u ekonomskom pristupu kreiranja radnih mjesta, prosperiteta i kvalitete života

ZAKLJUČAK

Određivanje regije i načela regionalizacije u ekonomskoj teoriji i ekonomskoj politici pitanje je od strateškog značenja. To potvrđuje i bosanskohercegovačko iskustvo i angažman međunarodne zajednice na regionalnom razvoju i formiranju regija u Bosni i Hercegovini.

Kakav je naš, bosanskohercegovački odnos prema ovim pitanjima? Poznajemo li, prihvaćamo i implementiramo iskustvo drugih država, iskustvo Europske unije i vlastito iskustvo? Kakav je naš stav u vezi s prijedlogom UNESCO-a da se na put globalnoga održivog razvoja kreće uobličavanjem regionalnih jedinica (SDRU) kao posebnih područja na kojima će se ekonomske aktivnosti razvijati i usklađivati s prihvatnim kapacitetom eko sustava?

Kao da još uvijek u dovoljnoj mjeri nisu prepoznati svi potencijali koje ima adekvatna regionalizacija i regionalni razvoj. Otvaranje procesa formiranja zajednica lokalnog ekonomskog razvoja uz potporu lokalnih i međunarodnih organizacija svjedoči o prvim koracima u prihvaćanju i pokušaju implementacije iskustva drugih država, posebno Europske unije u poslijeratnom razdoblju. Još uvijek je otvoreno pitanje jesu li i koliko su područja regionalnih razvojnih agencija najadekvatniji okvir održivoga razvoja, koliko su to SDRU odnosno u kakvom su odnosu prema "optimalnoj regiji" do koje se došlo u dosadašnjim znanstvenim, stručnim i empirijskim istraživanjima u Bosni i Hercegovini.

Prema tome, iz bosanskohercegovačkog iskustva, posebno znanstveno, stručno, empirijski utemeljenih ekonomskih regionalizacija (npr. 1963./64., 1969., 1992., 1996.), baštinitimo viziju tzv. "optimalne regije".

Bosanskohercegovački autori su prepoznali četiri odnosno pet osnovnih makroregija na području Bosne i Hercegovine sa sjedištima u Sarajevu, Mostaru, Zenici, Tuzli i Banjaluci. Ove regije imaju znanstveno, stručno, empirijsko, povijesno i svako drugo utemeljenje.

Vojno političke regionalizacije predlagane u razdoblju 1992.-1995. godine polazile su isključivo od etničkih, vojnih i političkih kriterija i odstupaju do "optimalnih regija".

Za administrativnu regionalizaciju Bosne i Hercegovine karakteristične su stalne promjene kao izraz složenosti problema i potrebe da se razvojni problemi korištenjem ovoga instrumenta riješe. To oslikava i okupiranost politike problemom regionalizacije, a indirektno i spoznaju da je regionalizacija više od fizičke podjele teritorija te da ona može biti sredstvo za rješavanje razvojnih, integrativnih, političkih, ekonomskih, etničkih, socijalnih i drugih problema.

Posebnu pažnju zaslužuje "aktualna regionalizacija" nastala kao izraz želja, volje, interesa, opredjeljenja, potreba općina kao temeljnih lokalnih zajednica i međunarodnih organizacija. Ilustracije radi, u razdoblju 2001.-2003. godine formirane su ili su u fazi formiranja regionalne razvojne agencije odnosno regije SERDA, REDRIN, NW, TK, RABD, BLERDA, MEDA, Semberija, Posavina itd. Osim lokalnih zajednica, u svim fazama profiliranja regija odnosno regionalnih razvojnih agencija aktivno su sudjelovali predstavnici međunarodne zajednice (OHR, EU, CARE, brojne ambasade itd.).

Osim ove regionalizacije, aktualna je službena administrativno-politička podjela teritorija Bosne i Hercegovine na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Federacija je podijeljena na deset kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski, Srednjobosanski, Hercegovačko-neretvanski,

Zapadno-hercegovački, Sarajevski i Hercegbosanski), a oni na općine. Republika Srpska je podijeljena na općine. Uпитno je koliko je aktualna administrativno politička regionalizacija utemeljena na ekonomskim načelima, koliko omogućuje ekonomsku reintegraciju bosanskohercegovačkog prostora. Predmet izučavanja može biti i njezin odnos prema dosadašnjim rezultatima "idealne regionalizacije".

Treća potencijalno aktualna regionalizacija je vizija Europske komisije o podjeli teritorija Bosne i Hercegovine na pet regija: Sarajevo ekonomska regija, Sjeverozapadna Bosna (Tuzla), Jugoistočna Bosna (Mostar), Centralna Bosna (Zenica), Sjeverozapadna Bosna (Banjaluka). Otvoreno je pitanje njezina odnosa odnosno prednosti ili eventualno nedostataka u odnosu na, uvjetno rečenu, optimalnu regionalizaciju temeljenu na dosadašnjim znanstvenim, stručnim i empirijskim istraživanjima u Bosni i Hercegovini.

Pažljiva analiza "aktualne regionalizacije" traži odgovor na pitanje imaju li ove regije sposobnost osiguranja održivog razvoja, optimalnog širenja ekonomskog razvoja, minimiziranja potencijalnih konflikata u skladu s funkcionalno-gravitacijskim principima i kompetitivnim prednostima.

Otvoreno je i pitanje je li prijedlog Europske komisije rješenje, mehanizam koji bi mogao snažno podstaknuti regionalni i ukupni razvoj.

LITERATURA

1. Begić, K. (2000): Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma. Sarajevo
2. Bogunović, A. (2001): Regionalne inetgracije i regionalna politika. Ed. Ekonomski fakultet, Zagreb, 446.
3. Bošnjović, I., (1969.):Centri društveno-ekonomskog razvoja Bosne i hercegovine. Ed. Ekonomski institut Srajevo, Sarajevo
4. Bošnjović, I., (1992.): Regionalizacija Bosne i hercegovine. Ed. Ekonomski institu Sarajevo, Sarajevo
5. Hadžimerović, H. (1964.): Osnove i pravci regionalnog privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, Ed. Ekonomski institut Sarajevo, sarajevo
6. Kamenica, S. (1982.): Prostorna koncentracija i disperzija privrede i razvoj nedovoljno razvijenih područja. Ed. Ekonomski institut, Sarajevo
7. Osmanković, J. (2001.): Regionalizacija – teorija i praksa. Ed. BETA, Sarajevo, 135.
8. Osmanković, J.(2002): Teorija i politika regionalnog razvoja Bosne i Hercegovine. Ed. Ekonomski fakultet, Sarajevo, 239.
9. Regional Policy and Cohesion, Sustainable urban development in the EU: a framework for action. (1998.) Ed. European Commision, Brisel